

Krajine, pa J. Kumra o kočevski gimnaziji in F. O. o ljudskih šolah na Kočevskem. Sledi še nenavadno obsežen Simoničev bibliografski seznam, ki nam je zelo dobrodošel, dasi ni posebno pregleden in tudi ne dovolj izbiren. Na koncu je še nekaj karakterističnih fotografskih posnetkov, ki bi jim bilo želeli le ostrejšre reprodukcije, ter pregledna zgodovinsko-naselitvena kartica, kartica župnij in kartica občin.

Družbi sv. Cirila in Metoda želimo, da bi se ji čim prej posrečilo postaviti se z deli takih kakovosti tudi za kočljiva področja na naši severni meji! Ali naj pustimo, da bodo ostali za ta področja dela avtorjev, kot so Werner, Doris Kraft itd., edini znanstveni evangelij?

Svetozar Ilešič

FRANC BEZLAJ: ORIS SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA IZGOVORA. Bezljajeva študija je važna iz več oziror: je to po enajstih letih druga eksperimentalno fonetična študija pri nas; uporablja najmodernejšo metodo in je najobširnejša; obravnava knjižni izgovor in skuša registrirati njegov današnji standardni tip.

Po svojih študijah je izšel Bezljaj iz eksperimentalno fonetične šole v Pragi, ki jo je ustanovil in vodil Chlumský. (Chlumský je umrl 16. marca, prvi dan potem, ko so Nemci vzeli Češko pod protektorat.) Tako je mogel uporabiti tudi najnovejše metodološke prijeme (n. pr. skiagram mesto Atkinsonove metode), ki se jih drugi učenci Chlumskega (Miletić, Hála) v svojih delih doslej še niso poslužili. Chlumský sam pa je bil učenec Rousselota, očeta moderne eksperimentalne fonetike, ki po poklicu ni bil lingvist in se je bavil s fonetiko skoro le iz praktičnih namenov, a izumil je celo vrsto priprav in aparatov za raziskavanje zvoka. V svetovni vojni je ponudil svoje znanje domovini na razpolago, zgradil je aparate za odkrivanje sovražnih topov i. p.

Prvi laboratorij za eksperimentalno fonetiko so ustanovili l. 1897 na Collège de France, veda sama je starejša, danes pa imajo take zavode že po vsem svetu. Voditelji teh laboratorijev so večinoma Rousselotovi učenci, dasi zastopajo prav različne smeri eksperimentalno fonetičnega raziskavanja. Nekateri (Poirot Grammont, Roudet) so šli docela v teoretični študij fonetičnih pojavov, kar za lingvistiko ne prihaja toliko v poštev, drugi (Chlumský) pa so približali eksperimentalno fonetiko bolj lingvistiki. Posebno Chlumský je poenostavil vrsto najvažnejših metod za ugotavljanje tvorbe in narave človeškega glasu. V dvajsetih letih so se šolali pri njem domala vsi, ki so pisali o fonetiki slovanskih narodov (Srb Miletić, Poljak Tito Beni, Čeh Hála in Trinta, Slovenec Bezljaj).

Fonetika se ukvarja: 1. z določevanjem mesta in načina artikulacije; 2. z raziskavanjem tonične sestave zvoka v govoru in določevanjem karakteristike (timbra) zvoka; 3. s funkcijo zvoka v govoru (fonologija). Pri svojem delu uporablja eksp. fonetik celo vrsto aparatov (fonograf, oscilograf, oreilograf, kimograf itd.) in priprav, zakaj sam sluh ne zadošča. S tega stališča imajo eksperimentalno fonetični rezultati trdno objektivno podlago.

V svojem »Orisu« je Bezljaj opisal konzonantizem, vokalizem in z njim zvezana kvantitetna in kvalitetna razmerja, akcent in melodijo. — Pri konzonantizmu je poudaril in dokazal enolično tipičnost izgovora; omembe vredna je manjša energija konzonantov v reduciranih zlogih, ki se ravnaajo tako po istem zakonu kot vokali. Znova je potrdil slovanske črte konzonantizma in pokazal, da bomo v zbornem govoru vedno izgovarjali l' in n na vse druge načine, samo palatalno ne, zakaj v dialektih tega glasu večinoma ni več.

Jezikoslovci so vedno opozarjali na bogat vokalizem pri nas, da pa intelektuallec uporablja pri svojem govoru kakih 25 kvalitetnih stopenj, kakor je dokazal avtor, menda ni nihče pričakoval. Če bi bil imel Bezljaj priliko eksperimentirati z ljudmi, ki govorijo štajerski tip knjižnega govora, bi bilo to število bržkone drugačno, posebno pri razmerju reduciranih vokalov.

Celo vrsto novih rezultatov prinašata poglavji o akcentu in melodiji. Ne glede na to, da prinaša Bezljaj prve zapise slovenskih akcentov, so važni ti predvsem zaradi svoje nazornosti, ki jasno izpričuje povezanost sosesčine z akcentiranim vokalom. Natančno je dognal, da ne bo treba govoriti o kratkorastočnem akcentu na polglasniku (Breznik, Slov. slovnica 1934, § 44 ga ima, dasi ga tudi ne upošteva), ker se v ničemer ne loči od i ali u po dobi trajanja.

Bolj kakor konzonanti in vokali zanimajo sodobno eksperimentalno fonetiko vprašanje akcenta in melodije govora. Fonologija se zanaša pri tem samo na uho, eksperimentalna fonetika pa se je spravila na ta problem z znanstvenimi aparati. Obrazec $b_1 = a/n_1$ (b = dolžina posamezne periode, merjene z mikroskopom, a = 300 mm/sek kot hitrost, s katero se vrti valj kimografa, $n_{1,2}$ = frekvenca periode) s katerim se po frekvencah določa višina tona, je znan že nekaj desetletij (Prim. Handbuch der Physiologischen Methodik VI., Poirot, Die Phonetik, Leipzig 1911). Po načinu Chlumskega ga uporablja tudi Bezljaj in prinaša celo noto n-ov mehanično na logaritemski papir. Tonična višina in število tresljajev sta si v premem sorazmerju in bi grafična predstava ne bila točna, če krivulja ne bi bila prenešena na logaritemski papir, ki upošteva enosmerno premo naraščanje.

V knjigi preseneča obilo skic, priloga 60 zapisov na kimografu pa daje nove možnosti za študij slovenskih akcentov in bo imela knjiga tudi praktičen pomen, kakor ga ima eksperimentalna fonetika sploh.

S to svojo razpravo je Bezljaj dokazal znanstveno zrelost in spretnost pri apliciranju eksperimentalnih fonetičnih metod na slovensko lingvistiko. Na novo je osvetlil mnogo starih problemov in odpira se vrsta vprašanj (ritmika, melodija), ki jih bo eksperimentalna fonetika morala rešiti.

T. Šifrer

ŽIŽKOVE REŽIJE V PTUJU. Pri Slovencih je nemara prav posebno razvit pojav, ki bi ga označil z besedami: kultura na vasi in v malem mestu. Pojmovanje in doživljanje kulturnih vrednot dosega tu različne, časih kar humoristično pobarvane stopnje. Vendar imamo tako na vasi kakor v mestu primere, ko se zbere skupina fanatično idealnih ljudi in manifestira to ali ono svojo zamisel kljub vsem krajevnim neprilikam; če ima taka navdušena skupina še spretnega voditelja, ki mu je najvažnejši intimni in svojevrstni odnos do kulturnih stvaritev, potem ima navadno uspeh, pa samo moralni, zakaj ljudstvo pač raje prizna stvari, ki takega odnosa ne kažejo.

Majhno mesto ali provinca doživlja kulturo v splošnem še precej rodoljubno, brez mnovega kritičnega in tudi klikarskega poseganja v stvari same. Odlikuje jo pa čisto čuvstvo, ki je mnogo vredno in na katerem more zrasti samosvoje pojmovanje raznih vrednot.

Slovenska kulturna statistika je zadnje desetletje zaznamovala izredno zanimanje za dramsko ustvarjanje na vaških in malomestnih odrih. Seveda vlada tu večinoma neka literatura, ki je zmes sentimenta in patosa in ki jo prinašajo na deske preprosti »bukovniki«. Skoro vsaka pokrajina ima svojega človeka (po poklicu je občinski tajnik, krojač, financer ali gostilničar), ki dramatizira romane, piše igre, ki jih uradna kritika zavrača, a stotine odrov igra. — Nekega svoje-